

РАДОЊА ВЕШОВИЋ

ЕУРИЈАЛОВ РАЗГОВОР С ЛАОКОНОМ*

Пробуђен провалом Данајаца у град, угледни тројански ратник Еуријал сјећа се Лаоконовог упозорења и, кајући се што се оглушио о њега, призива Лаоконов дух у помоћ.

Мамурног од вина, промуклог од клицања и пјесме,
звеча оржуја и ломот битке, гласовима окрвављеним,
тргоше ме из првога сна. Пораз ме пробудио, Лаоконе!
Одбрану Троје надби јуче Одисејева и Хеленова
подвала, устима тобожњег заробљеника Силнона казана.

И сами богови тројански, већ отежали од славе,
били су се поткопали да Троја пропадне.
Једини им се ти испријечи и оде уз нос. И пријехом самртним
против воље њихове с њима се изравна.
Смрћу се смрти ослободи, и нас за собом повуче —
у сјећање бијелога камена... А ја ево гледам
жив, сву ту страву, какву само богови
могу и умију да приготове, жив а мртвији, Лаоконе,
од свих тих љешева, и од давно заборављених покојника...

И ако би се последије овога
ико полакомио на данајске дарове
и ослонио им се на ријеч,
нека угледа свијет са урвина својих
као што га јутрос ја гледам.

И да л' је ико ово доживио да заспи пијан од здравица —
побједи, а да се тријезни; у земљи својој,
а изгнаник; у своме дому, а бескућник; код вођа својих,

* Академска бесједа одржана 23. јуна 1988. године

а изгубљен; са својом војском, а без заштите; са својим оружјем, а голорук; препуштен самовољи судбине, која је само друга ријеч за смрт и за истрагу.

И шта ту да се прими и разбокори Лаоконе, до воловодац и паветина?

Пораз са свих страна згроми ме у мах с Илионом наједно. Не знам дал жешће стравом поклања или срамотом што би овако, неславно.

Срам ме од тебе, Аполонов гласниче, од твога копља срдитога што остаде забијено у слабине коња дрвеног. Не прође ни полуредница, а твоје се видовите ријечи случеше.

Па и мене, ево, који сам се себи заклео ратнички да не дам ишта да ме изнебуха заскочи, Данајци припитога затекоше на спавању. И ти мозољи подливени сукрвицом, што ме жишкају попут опекотина,

од конопаца су с којима смо Епејову дрвену направу из данајског окола довели у град. Главну капију порушисмо због њене висине, што је прије тога учињено у неким главама испод златних нам кацага. Од јада бих могао, Лаоконе, живо месо са

себе зубима да откидам и да им га пљујем у лица: нек' виде — е су задобили боље од себе.

И чему да се ту надаш последије овога, Лаоконе, до глогу трпкоме и мртвој коприви?

У сан ми провали јава гора од најстрашнијега сна — крици што се дијеле с животом, и одвођних у плијен.

Нападнута одједном изнутра и споља

Троја се бранила очајно, свачим што се нашло при руци.

Недогорјелим главњама са свечаних огњева, гозбеним столовима, киповима завјетним; ражњеви на којима су синоћ окретани волови и овнови, постајали су час копља убојна час млатачи.

А оне, што су плетенице своје одсјекле за тетиве на тешким металкама, оне што су нам храну износиле на бедеме и, кад загусти, заједно с нама браниле град, ни ту не заборавише чије су сестре, шћери, мајке, снахе и супруге — пркосно изазиваху спроводнике под оружјем да им приђу што ближе, иглама плегећим очи крвницима да избоду. . . А небо више града сво тамно од пожара и од грабљивица. Што су се узвијале на крв, да с Данајцима плијен дијеле. . .

Све само месо сирово, а Илион трпеза. . .

Од биранијех угледника и прослављених јунака до коња им

вјерних, бесмртних (као и господара), гозба
за све псе луталице, за хијене и муве зунзаре. Смјена
поучна, славља и слављеника, за истим трпезама.

И ко ту, и чиме, да се, послѣ тебе, Лаоконе, огласи
до кршталице и ћукови?

Сан ми прекидоше Данајци у ком се оно наше весеље
у свађу преокренуло. Дардански неки вођи, припити чегрснуше се
око прваштва. Зађоше у крупне ријечи, како то само они умију.
Говеђе оглодане гољенице потргоше — за мало братском
крвљу трпезу да нам награде. . . И да ли смо ми били дорасли,
Лаоконе, својим великим ратним дјелима и побједи,
ако је могла само једна ноћ да их претвори све у пепео и дим?

Ни оне змије из мора не личе ми на казну богова због
непослушности
већ на велику милост њихову. Заједно са синовима ти,
склонили су те да не гледаш то што је тешко и за гледање:
како Менелајева љубомора комати Дејфоба, брата Парисова,
и како за браде у робље одводе наше војводе. . .
на траговима како их врстају — на дворску послугу и на оне
за продају. . . Гордошћу смо прејаком, Штите истине, своје заслуге
умањили и давно урекли. Ратна срећа као да нас је успјесима
само искушавала док нас је опијала и тропињала
само да би нас са што више врлети одједном овако суновратила.
Да живи а мртви тек у буђењу видимо како нам се
траг по трагу затире. Да се о нама као о Пелазгима нагађа
да ли нас је било одиста или нас је сљепачка доколица
уз цитре испрела и истамбурала.

И каквоме насљеђу овдје да се понадаш, Лаконе,
до пузавоме лозару и базги смрдљивој!

Ако ме очи не варају, Штите разума, глас нашега страдања
допро је до тебе. Од облака ми се, гле, саставља твој лик
и ка кланцима Иде показује пут. И многе лађе дарданске
одвајају се од обале. Вјетрови повољити су твој дах,
што их прихвата сјеме наше крилато, и непредавањем окрилаћено,
носи ка новим обалама и земљама. Гдје их чекају
питки извори и ладовине од воћака. Путеви се испред њих
гранају у даљине мамне, којима се краја не види. . .

Али шта ове урвине да окити послѣ нас
осим спориш жилави прабљиви увијач?

Ја овим разговором себе у животу одржавам, Лаоконе,
и вјеру у немогуће. Оно је неминовност; како иначе без нас,
без своје главне препреке, да се судбина догађа?

И опрости ми, за овај говор опширни и испретурани,
за неукост да ти по заслуги захвалим!

Што си образ освјетлао Илиону животом својим
и два своја сина стасала, крвљу си га освјетлао и ријечју
закрилио, да нам се пораз не омрцини
од укора и од презира пред временом —
јер нема веће срамоте од пораза без крви...

Да се нијесмо пустили као трава власута
данајским копитима да нас посве прегазе и потру.
Виша је твоја заслуга од највиших ријечи, Лаоконе,
виша од рјечитости вјекова у ћутању мермера.
Због бесмртности гријеха с боговима те једначим
зато што си против воље богова покушао
домовину да спасиш. И што си коња дрвеног обиљежио
за сва времена.

Могу га архонтом учинити, могу му, том коњу
тогу ћесарску огрнути. Могу га за жреца главног уздићи
могу му реп позлатити и гриву на раздељак чешљати, одсада
и дјеца ће га лако препознати и знати.
По копљу твојем, Лаоконе, што штрчи — никаквим
покровцем не могу то сакрити — по знаку твојем што свједочи
да се Троја није дала без крви. По копљу што опомиње
и куне док је на земљи човјека:

Ко год се полакомио на дарове данајске
и ослонио им се на ријеч,
нека свијет угледа са својих урвина
како га ја јутрос гледам...

Ако икад људска нога
пробуди ове гомиле урасле у чкаљ и кукуту...